

Motion till riksdagen 2011/12:Ju312

av **Maria Abrahamsson (M)**

Ett minskat nämndemannainflytande

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av nämndemannasystemet.

Motivering

Redan under föregående mandatperiod hade Sverigedemokraterna nominerat 20-talet nämndemän bara i den skånska migrationsdomstolen. Efter valet 2010 har antalet ökat väsentligt. Berättigad kritik har riktats mot att asylökande kan få sina öden lagda i händerna på nämndemän som sympatiserar med ett uttalat invandringsfientligt parti. Många som tidigare har försvarat systemet med nämndemän har till följd av Sverigedemokraternas valframgångar nu börjat inse dess nackdelar.

Efter det senaste valet har nationaldemokrater utsetts till nämndemän i Södertälje tingsrätt. När TV4 intervjuade dem med anledning av deras upphöjelse till domare ville de inte svara på reporterns frågor om demokrati är bra, eller om Hitler var en bra eller dålig politiker. Frågorna var inte relevanta för uppdraget, menade de nyutnämnda nämndemännen.

I fjol stängde Värmlands tingsrätt av en sverigedemokratisk nämndeman efter att han ifrågasatt Förintelsen och uttryckt sig nedsättande om homosexuella i sociala medier. Tingsrättens beslut prövades av Överklagandenämnden som kom fram till att sverigedemokraten fick behålla sitt nämndemannauppdrag.

Enligt rättegångsbalken (4 kap. 8 a §) kan domstolen stänga av en nämndeman som ”uppvisar ett beteende eller tillstånd som bedöms skada allmänhetens förtroende för rättskipningen”. Typiska avstängningsanledningar är att en nämndeman yttrar sig eller betar sig olämpligt vid eller i anslutning till förhandlingarna. Men det är inte ett ”beteende” att tillhöra ett visst parti, utan för avstängning krävs att nämndemannen har betett sig kvalificerat olämpligt.

Fel! Okänt namn på

Så länge som nämndemän till exempel avstår från att göra rasistiska uttalanden i rättsalen får de alltså sitta med och döma i alla typer av mål.

Systemet med att även sverigedemokrater och nationaldemokrater har rätt att nominera sitt partifolk som lekmannadomare riskerar att rubba människors förtroende inte bara för migrationsprocessen utan för det svenska rättssystemet och rättskipningen i stort. Men från demokratisk synpunkt vore det helt fel att på förhand sortera bort vissa partiers företrädare. På samma sätt som Moderaterna och andra partier har rätt att nominera sina partimedlemmar som nämndemän, måste även extrempartier till höger och vänster ha den möjligheten förutsatt att partierna har fått tillräckligt många röster i fria och demokratiska val.

Nämndemannainstitutets förespråkare brukar hävda att de politiskt nominerade nämndemännen står för folkligt förnuft, medborgerliga värderingar, mångfald och demokratisk legitimitet samt bidrar till att tillgodose medborgarnas intresse av insyn i den dömande verksamheten.

Dessa argument är falska och sprids framför allt av dem som menar att politiken ska stå över juridiken, en gammal dålig socialdemokratisk tanke. Menar man i stället att landet mår väl av en självständig domarmakt, lydande under lagarna men fristående från den politiska makten, är det svårt att argumentera för systemet med politiskt tillsatta lekmannadomare. Folkligt förnuft i alla ära, men sådant kan – som bekant – också vara kryddat med fördomar, intolerans och rasism.

Att nämndemän förbättrar medborgarnas insyn i rättsprocessen, låter tryggt och bra. Mer oklart är på vilket sätt insynen verkligen blir bättre, särskilt med tanke på att nämndemän i likhet med yrkesdomare är förbjudna att yppa vad som har sagts under domstolens överläggningar. Talet om medborgerliga värderingar och mångfald håller heller inte eftersom det av naturliga skäl aldrig går att få en representativ sammansättning inom grupper av två eller tre nämndemän.

Trots nämndemannasystemets nackdelar från förtroende- och rättssäkerhetssynpunkt har utvecklingen gått i motsatt riktning. Nämndemännen har fått individuell rösträtt och representation även i hovrätterna och kammarrätterna. Bakom dessa reformer, som infördes på 1970-talet, låg en socialdemokrati som av ideologiska skäl ville säkra ett politiskt inflytande över den formellt självständiga domarmakten. Resultatet har blivit ett allt större antal domar där juridiskt oskolade och politiskt väderkänsliga nämndemän på grumliga skäl, med eller utan uttalat rasistiska åsikter, överröstar de professionella domarna som har övat upp en särskild skicklighet när det gäller sådant som bevisvärdering, lagtolkning och bedömning av prejudikat.

Hittills har den politiska viljan saknats att i grunden reformera nämndemannasystemet. Än mindre har den politiska viljan funnits att avskaffa systemet och överlåta den dömande verksamheten till män och kvinnor som är utbildade för uppgiften och som står fria från uttalat partipolitiska bindningar.

Den av regeringen påbörjade översynen av nämndemännens medverkan i brottmålsprocessen (dir. 2010:78) är i huvudsak begränsad till frågan om i vilka fall och i vilka sammansättningar i tingsrätt som nämndemän bör medverka.

Fel! Okänt namn på

Det kan vara en god början, men räcker inte. Översynen bör utvidgas till att omfatta även tvistemålen och nämndemännens medverkan i förvaltningsdomstolarna och i överrätterna. För var finns logiken med att nämndemän kan överpröva varandras domar när de förväntas representera samma allmänhets sunda förnuft?

Därutöver bör nämndemännens inflytande över rättskipningen minskas överlag. Detta kan ske genom en återgång till ordningen med kollektiv rösträtt som gällde fram till 1982 i tingsrätterna och 1976 i hovrätt och kammarrätt. En annan möjlighet kan vara att låta domstolen själv avgöra vilka mål som lämpar sig för medverkan av nämndemän. Sist men inte minst angeläget – om nämndemannasystemet alls ska finnas kvar – är att ändra rekryteringen där de politiska partierna nominerar sina egna företrädare till nämndemän, med åtföljande rättsosäkerhet och förtroendeskador för rättsväsendet. Sverigedemokraternas och Nationaldemokraternas valframgångar har blixtbelyst behovet.

Stockholm den 27 september 2011

Maria Abrahamsson (M)